

УДК 81`373.231

DOI 10.18524/2410-3373.2024.27.315669

Галина ЛУКАШ

Донецький національний університет
імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Halyna LUKASH

Vasyl Stus' Donetsk National University
Vinnytsia, Ukraine

**ОНІМНА ПРАКТИКА У ПАРАДИГМІ
МЕТАМОДЕРНІЗМУ (МОНОДРАМА-
АНТИУТОПІЯ «RECORDING»
ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ)**

**ONIMIC PRACTICE IN THE
PARADIGM OF METAMODERNISM
(MONODRAMA-ANTYUTOPIA
"RECORDING" BY OLEKSANDR
IRVANETS)**

ABSTRACT

Introduction. The article analyzes the genre-specific features of onymic writing in postmodernism. Monodrama, as a form of theatrical art, focuses on a single character, allowing for a deeper exploration of the psychological and existential aspects of the protagonist, as well as addressing important themes of self-identification in a technologically advanced society. In metamodernism, proper names may not only designate specific objects or individuals but also acquire a symbolic meaning, revealing deep senses.

Purpose. The aim of the study is to highlight the features of onymic writing in metamodernist literary works as a new paradigm of contemporary literary practices, using the analysis of the genre onomasticon of Oleksandr Irvanets' antiutopian monodrama "Recording" as an example.

The object of study is the onomasticon of Oleksandr Irvanets' antiutopian monodrama "Recording" in the context of metamodernism.

Research methods. The study employs the method of critical analysis, as well as systematic, structural, and formal methods, alongside with the methods of systematization and generalization, which provide a scientific foundation for the understanding of the distinctive features of onymic practices within the paradigm of metamodernism and their new aesthetics. Through the descriptive method, the specific use of onyms in the system of proper names in metamodernist literature is characterized.

Research results. The study highlights the unique interaction of onymic and non-onymic nominations in literary texts as means of creating the metamodern world. It demonstrates the role of the onymic-nominative sphere surrounding the monodrama's protagonist in revealing the author's intent. An analysis of Oleksandr Irvanets' onymic work was carried out in the context of the aesthetics of metamodernism, which involves a semantic game when familiar things can acquire new meanings. In onymic practice, it is accomplished through processes of onymization and transonymization. It is noted that the onymic writing of metamodernism possesses a significant suggestive potential. The study shows that through onymic practices, the monodrama "Recording" reflects the issues of the modern information society, where alienation and isolation become challenges for the individual.

Conclusions. In the monodrama, proper names serve as a tool for revealing the protagonist's inner world, identity, memory, and social reflections. Since there is only one character in the monodrama, proper names help to disclose the protagonist's psychological state, as well as his attitude towards society and the world. In the context of metamodernism, proper names combine modernist seriousness with postmodern irony. They can become objects of playful reinterpretation, emphasizing their multi-layered and complex nature, and serve as symbols of social, political, or ideological processes.

Keywords: *onymic practice, monodrama, onymic and non-onymic nomination, onymization, transonymization, metamodernist context.*

ВСТУП

Вивчення ролі власних назв у художньому тексті привертає все ширшу увагу дослідників. Як зазначає Ганна Шотова-Ніколенко, «вже усталеною є думка, що оніми є центральними вузлами художнього твору, тому без аналізу власних назв, без розв'язання цих вузлів неможливе справжнє розуміння художнього тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів, адже оніми виступають найважливішими смислово-стилістичними і художньо-виражальними компонентами в художньому полотні, що створює митець» (Шотова-Ніколенко, 2021). Не вдаючись до «термінологічних суперечок в царині літературної ономастики» (Колесник, 2011:126), відзначимо, що українські вчені є прихильниками різних підходів до літературної онімії і відповідно – різних на її позначення термінів: літературно-художня ономастика, стилістична ономастика, ономатологія, поетика оніма – на відміну від зарубіжної ономастики, де стійко зберігається термін «literary onomastics» і є журнал «The Journal of Literary Onomastics» (2024). І хоча дослідження літературних онімів в Україні має вже певні традиції, проте сьогодні можемо говорити про нові погляди стосовно аналізу онімного простору (концептуальний підхід до аналізу літературних онімів, дослідження власних назв крізь призму етнолінгвістики й теорії фреймів та ін.) (Сколоздра-Шепітко, 2020:183). Ономастичні дослідження завжди залишатимуться актуальними, новими і перспективними, а вивчення власних назв є безкінечним, оскільки поряд із класичними творами постійно з'являтимуться нові письменники та їхні унікальні твори зі своєю системою власних назв.

Як відмічають Біргіт Фальк-К'ельквіст, Грант Сміт, які аналізують в журналі «Літературна ономастика» підбірку досліджень, зосереджених на групах текстів, пов'язаних жанрами, одним із нових підходів до імен в літературі є аналіз використання власних назв в різних літературних жанрах і піджанрах (Grant W. Smith, 2024).

МЕТА СТАТТІ полягає у висвітленні особливостей онімного письма літературних творів метамодернізму як нової парадигми сучасних літературних практик на прикладі аналізу жанрового ономастикону монодрами-антиутопії Олександра Ірвінця «Recording».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Застосовано метод критичного аналізу, системний, структурний і формальний методи, а також метод систематизації та узагальнення, що сприяли науковому обґрунтуванню характерних особливостей онімних практик у парадигмі метамодернізму та усвідомленню їх нової естетики. Інтегровано застосовувалися ономасіологічний, спрямований на виявлення номінативної структури найменування в її передачі позначеного у свідомості поняття, і семасіологічний підходи, проєктований на значення, зміст, закріплений за певною мовною формою. За допомогою описового методу схарактеризовано особливості вживання онімів в системі власних назв літератури метамодерного світу.

Метамодернізм (гр.: *μετά* – ‘над’, ‘між’, ‘через’, ‘після’ + англ: *modern* – ‘сучасний’) – це комплекс здобутків філософії, естетики та культури, що утворився як реакція на постмодернізм та перебуває в невизначеності між протиставленими аспектами модернізму та постмодернізму (Пахаренко, 2019). Ми повертаємось до класичного визначення літературної ономастики Юрієм Карпенком, за яким під літературною ономастикою «розуміють суб’єктивне відображення об’єктивного, здійснювану автором «гру» загальномовними ономастичними нормами» (Карпенко Ю., 2000:18). Специфічних досліджень онімної практики в контексті метамодернізму наразі небагато, що відкриває широкі можливості для власних наукових пошуків у цій темі. Постає необхідність осмислити нову художню логіку та структури онімних засобів, що їй відповідають.

ЗДОБУТКИ

Вимогою часу стає диджиталізація, невпинний прискорений розвиток високих технологій, насамперед інформаційних, що фактично роз’єднує

людей, хоча й уможлиблює спілкування без обмежень. Твори антиутопічного жанру, зокрема «Recording», стають все більш актуальними через підвищену увагу до таких тем, як контроль над інформацією, втручання держави у приватне життя та питання етики використання новітніх технологій, акцентуючи на неоднозначності та парадоксальності сприйняття світу. Монодрама як форма театрального мистецтва фокусується на одному персонажі, що дозволяє глибше досліджувати психологічні та екзистенційні аспекти героя і порушувати важливі теми самоідентифікації людини у технізованому суспільстві. Через онімну практику монодрама «Recording» відбиває проблеми сучасного інформаційного суспільства, де відчуження й ізоляція стають викликами для людини, що також додає актуальності темі в умовах сьогодення.

Порівняймо логіку нового світосприймання, зіставивши модерні, постмодерністські і метамодерністські ознаки (рис.1).

Рисунок 1 – Загальні риси модерну, постмодерну і метамодерну (за: Пахаренко В., 2019).

У метамодернізмі власні назви можуть не лише позначати конкретні об'єкти чи особистості, але й набувати символічного значення, розкриваючи глибокі смисли або викликаючи асоціації з певними історичними чи культурними контекстами. Вони – своєрідні ключі до розуміння більшого культурного наративу. Як зазначила німецька дослідниця театру Еріка Фішер-

Ліхте, творча людина перетворює кордон (як обмеження правилами і законами) на поріг, адже це уможлиблює рух уперед, за межу, відкриває шлях до утворення нових феноменів (Fischer-Lichte, 2024).

ОБГОВОРЕННЯ

Ми розглядаємо специфіку онімного письма метамодернізму на основі монодрами О. Ірванця «Recording» – історії Старого, який записує свою розповідь на відеокамеру, магнітофон і диктофон, але процес запису виявляється містифікацією. Персонаж, якому відводена особлива роль у реалізації творчого задуму письменника, названий просто *Старий*. Він з'являється уже в початковій ремарці: «З глибини темного простору з'являється СТАРИЙ. Він дуже-дуже старий. Або не дуже. А може, і зовсім не старий» (Ірванець, 2005:19). Це перший натяк на непевність у метамодерному світі, де всі варіанти одночасно можливі й неможливі. *Старий* – єдиний персонаж монодрами; ім'я підкреслює універсальність і архетипічність образу, роблячи його символом старості, досвіду або мудрості, і одночасно позначає відстороненість від сучасного світу. Його старість має сприйматися як характеристика засновника та упорядника світу, уособлювати його споконвічність, прадавність, сакральну владу над часом та простором, мудрість (Ангелова, 2017:184). Карл Юнг, досліджуючи вплив жіночого та чоловічого архетипів на світову культуру, визначав Мудрого Старця як універсальну фігуру світової релігії та міфології архетипу Старого, який утворює цілий ряд міфологічних пар: деміург, творець (грец. δεμιουργός – 'майстер', 'ремісник') – володар потойбіччя; старий трикстер (англ. trickster – 'спритник', 'шахрай') – культурний герой; мудрий віщун – сакральний правитель; патріарх-першопредок – епічний герой. Старість як характеристика трикстера означає істоту без віку, яка жила завжди. «Міфологема літнього правителя з точки зору сучасного розуміння старості є парадоксальною: це кремезний чоловік, довгі роки якого не впливають на силу та дієздатність Старого вождя, голову роду сприймали як такого, що має неабияку чоловічу потенцію, як батько народу, чії репродуктивні здібності впливають на

добробут общини та передають силу предків у медіальній локації: вони позачасові істоти з вітальними й мортальними характеристиками» (Ангелова, 2017:184). О. Ірванець показує повну марність чоловічої сили свого персонажа – «залишка чоловіка з найсереднішою кількістю еритроцитів у крові», який човгає безкінечними коридорами, переступаючи переповнені своєю власною спермою гумові ляльки. Причому ляльки мають імена і зовнішність – «білява Саллі й довгонога Холлі, тоненька Барбі й шиногруда Саманта, і ще лискуча чорношкіра Блек Чері» (Ірванець, 2005:31). А безликі дружина і мати Старого імен не мають (*моя дружина, моя добра матінка, моя старенька матуся* – і все). Імені не має і сам Старий. Точніше, воно є, але ми його не знаємо: «у передпокої чоловічий голос, привітавшись, назвав моє ім'я та порядковий номер» (Ірванець, 2005:29). Нечисленні варіанти його безіменності антонімічні архетипу Старця («І я, я маленький чоловічок...») і відсторонені: «Але я дуже чітко уявляю, неначе й не себе, а якесь чуже, стороннє тіло, – як воно підповзло наосліп до пульта, як мацало його пальцями з відрослими за тиждень нігтями, як підтяглося, ковзаючи руками по металевому краю і через силу вдарило по кнопці» (Ірванець, 2005:31). Це «тіло» має ім'я і порядковий номер, є гвинтиком жорстокого та абсурдного суспільства, в якому немає свободи вибору і всі перебувають під постійним жорстким контролем. Свою відстороненість персонаж інколи усвідомлює і змінює наближенням певної події до себе: «Для єдиного *Виборця*. Для мене себто» (Ірванець, 2005:31).

Провідною стратегією наративізації – процесу створення та структурування розповіді, яка передає основні ідеї, теми та емоції твору, – є сповідальність як жанрова особливість монодрами-антиутопії. Процес запису подій, думок або спогадів, що відбуваються в житті персонажа, відбиває назва монодрами Олександра Ірванця – «Recording»: *recording* – ‘робити запис’, ‘вести реєстрацію’. Сповідь Старого побудована за принципом контрасту «високе / низьке», що чітко розмежовується автором за допомогою поділу п'єси на дві дії (Євченко, 2006: 102). Високе, відзначає Олександр Євченко, в першій дії виявлене в суспільній місії персонажа, яка передбачала вирішення

долі всього людства. Низьке в другій дії представлене тими наслідками, які були заздалегідь обумовлені абсурдними обставинами вибору Старого. Від оповіді про жахливу та трагічну загибель планети персонаж переходить до розповіді про своє примітивне самотнє існування. Остання обставина є причиною дисгармонії його суб'єктивної оцінки дійсності. Джерелами внутрішнього конфлікту є відчуття провини та невизначеності (Усова, 2018). Символічна гра з іменами й безіменністю наче повторює сюжетні повороти – знищення й загибель усього притаманного нормальному життю під тягарем тоталітарної безликісті й знеособлення людини в такому суспільстві. О. Ірванець вибудовує світ, оснований на низьких цінностях, і доводить, що такий світ знищує сам себе, як зауважує Жанна Бортнік (Бортнік, 2016:11).

Розповідь Старого, його монолог, зрештою, – його сповідальність, містить кілька ключових елементів. Перш за все, це монологічна структура, що створює інтимну атмосферу і дозволяє глядачеві відчувати себе безпосереднім слухачем його історії. У монодрамі Олександра Ірванця власних назв небагато, вони слугують плавними, легкими, ледь дотичними вказівниками на певну історичну або соціальну реальність, яку герой або приймає, або відкидає. Відсутність або навпаки, надмірна строкатість власних назв може підкреслювати ізольованість або втрату ідентичності, що є характерною рисою метамодерністської драматургії. Отже, власні назви допомагають створювати уявлення про світ головного героя, й онімна практика стає передусім способом дослідження внутрішніх суперечностей метамодерністського світосприйняття.

В онімному письмі метамодернізму закладено потужний сугестивний ресурс, функція навіювання. Крім монологізму, вона виявляється у символізмі. Імена дітей Старого в п'єсі – *Лоло*, *Боло* і *Міоло* можна віднести до слів «дитячої мови» – невеликої групи простих для вимови слів, якими користується (і які створила) дитина у ранній період розвитку до засвоєння загальноживаної мови (*мама*, *тато*, *дядя*, *зюзя*, *цяця*, *дюдя*, *бо-бо*, *вава*, *ляля*, *купи-купи* та ін.). Науковці відносять таку лексику до мовних універсалій.

Здебільшого це слова із повторюваним складом, із повною чи частковою редуплікацією. В онімному письмі метамодернізму імена дітей Старого виконують «заколисувальну», сугестивну функцію, потрібну в тоталітарному суспільстві, щоб приспати думку. Тим паче, що в О. Ірванця вони входять до повторювальної формули, що визначає хронологічну віху «минулі–майбутні часи» і, як маятник, коливається у сповіді Старого: «Моя старенька матуся, моя дружина, троє моїх діток – Лоло, Боло та Міоло, п'ять років, вісім і дванадцять», а далі:

- Лоло, Боло і Міоло, три рочки, шість і десять,
- Міоло, вісім років, а Лоло і Боло, один рік і чотири рочки,
- Лоло, Боло і Міоло, вісім років, одинадцять і п'ятнадцять
- Лоло, Боло і Міоло, п'ять років, вісім і дванадцять
- Лоло, Боло і Міоло, дванадцять років, п'ятнадцять і дев'ятнадцять
- Лоло, Боло і Міоло, п'ятнадцять років, вісімнадцять і двадцять два.

І глядач (читач) орієнтується в часі – головний персонаж провів у бункері десять років. Імена *Лоло*, *Боло* і *Міоло* можуть бути потрактовані як гра слів, що додає сумно-комічного ефекту та підкреслює абсурдність ситуацій, в яких опинився персонаж. При всьому позитивному налаштуванні на сприйняття дитячих імен виринання в онімному просторі О. Ірванця нагадує фантазми – нав'язливі образи, куди герой утікає від реального світу (Черниш, 2023:56).

Появу дитячих імен у тексті монодрами можна пояснити виникненням їх у мовному просторі 80-90-х рр. минулого століття (п'єса написана у 1995–1996 рр.). Ім'я *Лоло* нагадує мультиплікаційну трилогію про пригоди пінгвіняти Лоло, яку випустили 1986–1987. У 90-х роках минулого століття поступово повертається в європейську моду краватка *боло* – краватка-шнурок, знайома практично всім, хто любить вестерни. Пригодницько-фантазійний роман Астред Ліндгрєн «Міо, мій Міо» – перший твір шведської письменниці Астрід Ліндгрєн, створений в жанрі епічного фентезі (екранізація повісті відбулася в 1987 році), міг наштовхнути на створення третього імені в

монодрамі. Ці власні імена створюють певний ритм і мелодійність, що підкреслює іронічний та сатиричний характер твору.

У п'єсі Олександра Ірванця «Recording» є *бабайці* та *мамайці* – вигадані істоти, які символізують певні архетипи або стереотипи. Вони можуть бути сприйняті як уособлення страхів або уявлень, що існують у суспільстві. В «Етимологічному словнику української мови» знайоме нам *бабай* подано як 'домовик', 'дід'. Іноді вживається для лякання дітей. Запозичення з тюрк. *baba* 'предок', 'прадід', 'батько' (ЕСУМ, 1982:103). *Мамаї* – тат. 'страховисько, яким лякають дітей'. Походить від імені татарського хана, переможеного в бою з Дмитрієм Донським (уточнимо: Мамай ханом ніколи не був, і не міг ним стати через те, що не був чингізидом, нащадком Чингісхана. Це просто самозванець, узурпатор. Але фальсифікація особи Дмитрія Донського в рф – це вже інша тема). Додаткові значення: 'кам'яна статуя в степу'; 'йолоп', 'бовдур'. Запозичення з тюркських мов (ЕСУМ, 1989:375-376). І *мамайці*, і *бабайці* із редуплікацією складів легко вписуються у канву сугестивного тексту О. Ірванця. Бабайці та мамайці пропонують абсолютно симетричні передвиборчі гасла, обставини ж вибору «на пульті була тільки одна кнопка» (Ірванець, 2005:30). Цей аспект, вважає А. Усова, безпосередньо стосується політичного життя українського суспільства початку 90-х рр. ХХ ст., коли програми більшості партій були надзвичайно схожими між собою (Усова, 2018). Сюжет з бабайцями і мамайцями нагадує історію про Гога і Магога (Яджуджа і Маджуджа) – двох народів біблійної есхатології, нашествя яких потрясе світ незадовго до другого приходу Месії. Християнські уявлення про народи Гог і Магог доповнює «Апокаліпсис», де сказано, що наприкінці часів після звільнення сатани він закличе народи Гог і Магог для чергової священної війни з вірними (Лукаш, 2016:165). В онімному просторі п'єси бабайці і мамайці уподібнені до етнонімів, що за старою традицією відносять до онімів. В О. Ірванця згадано і справжній етнонім – *бедуїн*, 'мешканець пустелі'; назва дана всім племенам і народностям Аравії, які ведуть кочове життя: «повідомлять, скажімо, що Великий Комп'ютер визначив на виборця якогось

косоокого *бедуїна* з Угорської улоговини». Географічний номен *улоговина* означає зниження на земній поверхні, замкнуте майже з усіх сторін. Більша частина території Угорщини зайнята рівнинами і горбистими ділянками, тож *Угорська улоговина* і *бедуїн* з неї – безперечний абсурд, що підкреслює ігрове начало п'єси «Recording». На думку Ярослава Голобородька, «Олександр Ірванець невимушено й дотепно вибудовує абсурдистський соціум-інтер'єр тексту, недвозначно натякаючи, що його реалії сповнені відвертої гри. Гри саркастичної фантазії, домислу, уяви. Гри у винахідливі й глузливі версії, моделі, гіпотези. Гри у можливість неможливого, нереального, елементарно абсурдного» (Голобородько, 2006: 95).

Абсурд, яким пронизане зображене суспільство, стає домінантою зображення топопростору Старого. І це починається з того, що він народився «в маленькому *баварському селі*, там, де ліси *Нової Зеландії* стрічаються зі степами *Північної Сахари*, де волохаті ящірки у квітні щебечуть на деревах своїх любосних пісень, а обидва місяченьки ллють своє тихе світло на блакитні лотоси степових озерць». Але при всій незвичності наведеного опису виявляється, що деякі речі з нього зрідка, та все ж спостерігаються. Так, у Землі всього один супутник і навіть при найсильнішому заломлення світла від Сонця побачити два Місяці нереально. Проте Марс і Місяць інколи перебувають дуже близько один від одного і в такому разі маємо «обидва місяченьки» з червонуватим відтінком.

Географічні перехрещення, нанизані в топонімічних описах, видаються нам дивними: батько «служив у *східній Норвегії*, в тій спекоті, в тих пісках. А з оазису *Шніцберген* супротивник засилав диверсантів. палахкотіла зелено-коричнева *Африка*, вирували озера й невеликі внутрішні моря, а на сході чорною обвугленою плямою вигорав *Китайський океан*». Протилежний кінець планети *Великого Комп'ютера (ВеКа)* поіменовано *Трансалбанією*, є місцевість «ось тут, за *Панамським Крижаним хребтом*», що поєднує елементи реальних географічних назв з вигаданими. Гібридизація реальних і

вигаданих онімів для створення нових рівнів реальності відтіняє межу між правдою і вигадкою, що є типовим для метамодерністського підходу.

Метамодерністська естетика передбачає семантичну гру, коли звичні речі можуть набувати нових значень. В онімній практиці це відбувається шляхом онімізації («камери кореспондентів *останніх вістей* спромоглися записати справді *Останні Вісті*») і трансонімізації. Є *єдиний Виборець*, є *мати єдиного Виборця*, «десь по світі ходить людина, котра муситиме зробити цей вибір. *Великий Вибір*», отже, виникає *Виборча Дільниця*, *Виборчий пульт*, набуває урочистості територія *Залу голосування*. Ясна річ, що у світі інформаційних технологій править *Великий Комп'ютер*, він же – *Всепланетний Комп'ютер*, виникає і спрощений варіант – абревіатура *ВеКа*. Трансонімізоване *ВеКа* (ергонім → планетонім) теж набуває планетарного значення, і от уже маємо *населення планети ВеКа*. Космічні масштаби окреслюються назвами *Космічний Мілітарний центр* і *космоаеропорт Такла-Макан*. *Такла-Макан* – реальна назва, це пустеля в Китаї.

Простір, що огортає Старого, парадоксальний і контрастний. Безіменним космічним масштабам першої дії (у *літаку*; десь *далеко-далеко* наді мною, *високо-високо* або навіть *глибоко-глибоко*, бо ж навіть *по інший бік планети*) протиставляється замкнений світ другої дії, який сприяє відвертій сповідальності героя. Тут звужений топопростір поіменований своєрідно: уже згадувана *Виборча дільниця*; *секретний, невідомий поверх 38-А*; ймовірнісні *38-Б* і *49-Ю*. Часто згадується *ліфт, біля шахти ліфта*, що, власне, і не дивує, бо *Старий* – володар потойбіччя, а це складники його нового міфологічного світу, неоміфу. Патріарх-першопредок з'являється з підземного світу, спускається з небес або мешкає біля Світового дерева. Ліфт – це теж пересування у вертикальних світах.

Часовий вимір персонажа п'єси нечіткий і розпливчастий. Крім наведених хронологічних міток, поставлених іменами дітей Старого, у тексті використаний хрононім *Четверта світова війна*, війна, в якій «не було

переможців, ані переможених». Це просто відлік часу у біографії головного героя.

Наративацію Старого супроводжують прагматоніми, які позначають предмети, що використовуються в повсякденному житті людини: налив собі з півкелиха «*Метакси*», йшла реклама зубної пасти «*Колгейт-3000*», я все життя своє користувався банальним «*Поморіном*», я у дитинстві найбільш за усе любив піцу «*Везувіо*», вони вже майже до денця приговорили літрову пляшку «*Білого коня*». Більша частина прагматонімів належить до вигаданого світу рекламного дискурсу, який супроводжував процес ознайомлення з єдиним Виборцем у першій дії.

В ономастиконі метамодерної монодрами О. Ірванця ми констатуємо появу своєрідної лексичної групи, яку ще важко назвати онімною, але і з групи апелятивів вона вже відокремилась. Це низка табло, які керували діями і поведінкою Старого: «Такі написи й надалі супроводили мене скрізь, наказові, в безособовій формі, достоту неначе команди для пса: «Іти прямо!», «Іти ліворуч!», «Натиснути кнопку праворуч!», «Чекати!», «Отримати обід!», «Отримати вечерю!», «Слухати інформацію!», «Відпочивати!», «Омиватися!», «Снідати!», «Слухати інформацію!», «Слухати інформацію!», «Слу-уха-ати-и! Інформацію-ю-ю!» (Ірванець, 2005: 31). Ці надписи рясно візуалізують простір персонажа, вони кричать (як останній у наведеній цитаті); вони вбирають очі: «й червоний напис над ними наказував: «Увійти до ліфта!»; давлять великими літерами (капіталізацію (лат. *capitalisatio*, від *littera capitalis* – «велика літера»), тобто друкування або писання великими літерами – теж іноді називають «криком»): «Двері розчахнулися, й прямо перед собою я побачив табло: «ІТИ ПРЯМО!» Накази з табло, безперечно, не можна вважати власними назвами в традиційному сенсі. Власні назви зазвичай стосуються конкретних одиничних об'єктів, ці ж фрази більше нагадують інструкції чи вказівки і виконують функцію заклику до дії. Однак, їх можна сприймати як заголовки, особливо якщо йдеться про інструкції або навігаційні повідомлення.

А от інший онім – документонім – автор опускає до апелятива, використовуючи для його написання маленьку літеру: «зачитали мені *виборчий статут* усіма чотирма офіційними мовами світу»; «вони читали мені *статута* четвертою офіційною мовою, ш:і:гальською»; «це, здається, другий параграф четвертої статті *виборчого статуту*». *Виборець, мати єдиного Виборця, Виборча Дільниця*, навіть *Виборчий пульт* зведені в статус оніма, а *виборчий статут*, що за логікою речей мав би його зберігати як одиничний документ, навпаки, його втрачає. Парадоксальність – ще одна риса метамодернізму, підхоплена в ономастиконі монодрами.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи аналіз онімно-номінаційного кола єдиного персонажа в монодрамі Олександра Ірванця «Recording», можна зробити такі висновки:

1. Власні назви в монодрамі виконують важливу функцію для створення глибокого символізму та багатозначності. Вони не лише позначають географічні або культурні реалії, але й служать інструментом для розкриття внутрішнього світу персонажа, його ідентичності, пам'яті та соціальних рефлексій.

2. Власні назви – маркери внутрішнього світу. Оскільки в монодрамі лише один персонаж, власні назви допомагають йому звертатися до невидимих співрозмовників або об'єктів зі свого минулого. Вони стають символами важливих спогадів або фобій і сприяють розкриттю психологічного стану героя, його ставлення до соціуму та світу.

3. У метамодерністському контексті власні назви можуть поєднувати в собі модерністську серйозність та постмодерністську іронію. Вони можуть бути як прямим позначенням геолокацій, так і переосмисленим, що створює подвійне сприйняття у глядача – реалістичне і водночас іронічне.

4. Власні назви в монодрамі можуть бути об'єктом гри, що підкреслює їхню багатозначність та складність. Вони можуть бути навмисно змінені або використані в несподіваних контекстах, що відображає складність сучасної реальності та її неоднозначність.

5. У монодрамі О. Ірванця власні назви відображають не тільки конкретні локації, але й стають символами соціальних, політичних або ідеологічних процесів, які мають резонанс у сучасному українському та глобальному контексті.

ПОДАЛЬШИЙ НАПРЯМ дослідження полягатиме в розгляді онімного письма інших жанрових характеристик в межах постмодернізму.

ЛІТЕРАТУРА

- Ангелова А.О. (2017). Архетипи Старого та Старої як структурно-семантичний компонент міфологічного мислення. *Філософія*. Випуск 38 (51). С. 183 – 193.
- Белей Л. О. (2002). Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород, 175 с.
- Боева Е. В. (2017). Ім'я як семантичний жест у символістській драматургії Олександра Олеся. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів: Львівський національний університет імені І. Франка. Вип.64. Ч.ІІ. С. 54-63. URL: dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4926
- Бортнік Ж. І. (2016). Сучасна монодрама як культурно-історичний феномен: генеза, поетика, рецепція: дис.... канд. філол. н., Луцьк, 226 с. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16329/3/dis_Bortnik.pdf
- Голобородько Я. (2006). Андеграунд: український літературний істеблшмент. Київ: Факт. URL: <http://surl.li/kecjki>
- Гребенюк Т. В. (2020). Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». Вип. 78. С.160-164. [Гребенюк-Свобода.pdf \(zsmu.edu.ua\)](https://zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/16329/3/dis_Grebenuk.pdf) (дата звернення: 08.09.2024)
- Губернатор О. І. (2023). Метамодернізм як нова парадигма сучасних культурних практик. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. № 1. С. 109–114.
- Євченко О. В. (2006). Особливості «нових» драм-антиутопій О. Ірванця. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. № 26. С. 100-103.
- Ірванець О. (2005). Лускунчик-2004: п'єси, вірші. Київ: Факт., 208 с.
- Карпенко Ю. О. (2008). Літературна ономастика : зб. статей. Одеса : Астропринт, 328 с.
- Колесник Н. Л. (2011). Термінологічні суперечки в царині літературної ономастики і фольклорна ономастика. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації.. Вип. 24. С. 122– 124.
- Лукаш Г. (2016). Про Гога і Магога. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*: збірник наукових праць. Вип. 772. Романослов'янський дискурс. Чернівці: Чернівецький національний університет, С. 165–169.
- Ніколаєва, О. Ю. (2021). Монодрама-антиутопія у творчості Олександра Ірванця: жанрологічний аспект. *Закарпатські філологічні студії / редкол.: І. М. Зимомря (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика»*, Т. 2, вип. 17. С. 182–188. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_2/36.pdf (дата звернення: 08.09.2024)
- Пахаренко В. (2019). Метамодернізм як мистецький напрям. URL: [Метамодернізм.pdf \(iitta.gov.ua\)](https://iitta.gov.ua/bitstream/123456789/16329/3/dis_Paharenko.pdf). (дата звернення: 09.09.2024)

- Петрова І. В. (2020). Метамоделізм як культурологічна концепція. *Питання культурології*. № 36. С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221039>
- Сколосдра-Шепітко О. (2020). Літературна ономастика в працях львівських учених-україністів. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Вип. 72 С. 183–192. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2020.72.10920> (дата звернення: 08.11.2024)
- Шотова-Ніколенко Г. В. (2021). Літературна ономастика та інтерпретація тексту (на матеріалі творчості Дж.Г. Байрона). URL: <http://surl.li/mavcxg>
- Етимологічний словник української мови (ЕСУМ): (1982.). В 7 т. Т. 1: А–Г / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 632 с.
- Етимологічний словник української мови (ЕСУМ): (1989). В 7 т. Т. 3: Кора–М / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко; Укладачі: Р. В. Болдирєв, В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, О. С. Мельничук, Г. П. Півторак, А. Д. Пономарів, Н. С. Родзевич, В. Г. Складенко, І. А. Стоянов, А. М. Шамота. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 553 с.
- Усова А. (2018) Естетичні доміанти драматургії О. Ірванця 90-х рр. ХХ ст. *Від бароко до постмодернізму: збірник наукових праць*, 17 (2). URL: <https://zarlit.dp.ua/index.php/BP/article/view/70> (дата звернення: 07.09.2024)
- Черниш А. Є. (2023). Проза Степана Процюка і розвиток психоаналітичного дискурсу в українській літературі. Суми : Сумський державний університет, 393 с.
- Grant W. Smith (2024). Theoretical Foundations of Literary Onomastics. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.013.41>
- Fischer-Lichte Erika. (2024). Estetica de lo performativo.pdf. URL: https://eva.fhce.udelar.edu.uy/pluginfile.php/163491/mod_resource/content/1/Estetica%20de%20lo%20performativo.pdf
- Vermeulen T., van den Akker R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. Vol. 2. P. 1–14.
- The Journal of Literary Onomastics». (2024). URL: <https://soar.suny.edu/handle/20.500.12648/1972>

REFERENCES

- Angelova, A. O. (2017). Arhetypy Staroho ta Staroi yak Strukturno-semantychnyi Komponent Myfolohichnoho Myslennia. *Archetypes of the Old and the Old as a structural-semantic component of mythological thinking*. *Filosofia*, (38), 183–193. [in Ukrainian].
- Belei, L. O. (2002). Nova ukrainska literaturno-khudozhnia antroponimiia: Problemy teorii ta istorii. *New Ukrainian literary and artistic anthroponymy: problems of theory and history* Uzhhorod. [in Ukrainian].
- Boieva, E. V. (2017). Im'ia yak Semantychnyi Zhest u Symbolists'kii Dramaturhii Oleksandra Olesia. *The name as a semantic gesture in the symbolist drama of Oleksandr Oles*. *Visnyk L'vivskoho Universytetu*. Serii Filolohichna, (64), 54–63. Retrieved from space.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4926 [in Ukrainian].
- Bortnik, Z. I. (2016). Suchasna Monodrama yak Kul'turno-istorychnyi Fenomen: Heneza, Poetyka, Retseptsiia (Candidate's dissertation). *Modern monodrama as a cultural and historical phenomenon: genesis, poetics, reception*. Luts'k. Retrieved from https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16329/3/dis_Bortnik.pdf [in Ukrainian].
- Holoborodko Ya. (2006). Underground: Ukrainian literary establishment. Kyiv: Fact. URL: <http://surl.li/kecjki>. [in Ukrainian].
- Grebeniuk, T. V. (2024). Svoboda v Literaturi Metamodernoho Svitu: Ukrains'kyi Vymir. *Freedom in the literature of the metamodern world: the Ukrainian dimension*. *Visnyk*

- Kharkivs'koho Natsional'noho Universytetu imeni V. N. Karazina Seriiia "Filolohiia", (78), 160–164. Retrieved from zsmu.edu.ua (accessed September 8, 2024) [in Ukrainian].
- Hubernator, O. I. (2023). *Metamodernizm yak Nova Paradyhma Suchasnykh Kul'turnykh Praktyk. Metamodernism as a new paradigm of modern cultural practices*. Visnyk Natsional'noi Akademii Kerivnykh Kadriv Kul'tury i Mystetstv, (1), 109–114. [in Ukrainian].
- Yevchenko, O. V. (2006). Osoblyvosti "Novykh" dram-antyutopii O. Irvantsia. *Features of "new" dystopia dramas by O. Irvanets*. Visnyk Zhytomyr'skoho Derzhavnoho Universytetu im. I. Franka, (26), 100–103. [in Ukrainian].
- Irvants, O. (2005). *Luskunchyk-2004: P'iesy, Virshi. The Nutcracker-2004: Plays, poems* Kyiv: Fakt. [in Ukrainian].
- Karpenko, O. Y. (2000). Pro literaturnu onomastyku ta funktsional'ne navantazhennia. *About literary onomastics and its functional load*. Zapysky z Onomastyky, (4), 68–75. [in Ukrainian].
- Karpenko, Y. O. (2008). *Literaturna Onomastyka. Literary onomastics* Odesa: Astroprint. [in Ukrainian].
- Kolesnyk, N. L. (2011). Terminolohichni superechky v tsarini literaturnoi onomastyky i fol'klorna onomastyka. *Terminological disputes in the field of literary onomastics and folklore onomastics* Naukovyi Visnyk Uzhhorods'koho Universytetu. Seriiia: Filolohiia. Sotsial'ni Komunikatsii, (24), 122–124. [in Ukrainian].
- Nikolaieva, O. Y. (2021). Monodrama-antyutopiia u tvorchosti Oleksandra Irvantsia: zhanrolohichni aspekt. *Dystopian monodrama in the work of Oleksandr Irvants: genre aspect* Zakarpats'ki Filolohichni Studii, (17), 182–188. Retrieved from http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_2/36.pdf (accessed September 8, 2024) [in Ukrainian].
- Pakharenko, V. (2024). *Metamodernizm yak mystets'kyi napryam. Metamodernism as an artistic direction* Retrieved from [Metamodernizm.pdf](http://metamodernizm.pdf) (iitta.gov.ua) (accessed September 9, 2024) [in Ukrainian].
- Petrova, I. V. (2020). *Metamodernizm yak kul'turolohichna kontseptsiiia. Metamodernism as a cultural concept*. Pytannia Kul'turolohii, (36), 14–23. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221039> [in Ukrainian].
- Sklolozdra-Shepitko, O. (2020). *Literaturna onomastyka v Pratsiakh L'viv'skykh uchenykh-ukrainistiv. Literary onomastics in the works of Lviv scholars-Ukrainists* Visnyk L'viv'skoho Universytetu. Seriiia Filolohichna, (72), 183–192. <https://doi.org/10.30970/vpl.2020.72.10920> (accessed November 8, 2024) [in Ukrainian].
- Shotova-Nikolenko, H. V. (2024). *Literaturna onomastyka ta interpretatsiia tekstu (na materialy tvorchosti Dzh. H. Bairaona). Literary onomastics and text interpretation (based on the work of J.G. Byron)*. Retrieved from <http://surl.li/mavcxg> [in Ukrainian].
- Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koi movy (1982) *Etymological dictionary of the Ukrainian language V 7 T., Vol. 1. A–H / Red. O. S. Melnychuk (Ed.), I. K. Bilodid, V. T. Kolomiets, O. B. Tkachenko*. Kyiv: Naukova Dumka., [in Ukrainian].
- Etymologichnyi slovnyk ukraïns'koi movy (1989). *Etymological dictionary of the Ukrainian language V 7 T., Vol. 3. Kora–M / Red. O. S. Melnychuk (Ed.), V. T. Kolomiets, T. B. Lukinova, V. H. Skliarenko, O. B. Tkachenko*. Kyiv: Naukova Dumka., [in Ukrainian].
- Usova, A. (2024). *Estetichni dominanty dramaturhii O. Irvantsia 90-kh rr. XX st. Vid Baroko do Postmodernizmu: Aesthetic dominants of drama by O. Irvanets of the 90s of the XX century. From baroque to postmodernism: Zbirnyk Naukovykh Prats*, (17). Retrieved from <https://zarlit.dp.ua/index.php/BP/article/view/70> (accessed September 7, 2024) [in Ukrainian].
- Chernysh, A. E. (2023). *Proza Stepana Protsiuka i rozvytok psikhoanalychnoho dyskursu v ukraïns'kii literaturi. Prose of Stepan Protsyuk and the development of psychoanalytic discourse in Ukrainian literature*. Sums'kyi Derzhavnyi Universytet. [in Ukrainian].

- Smith, G. W. (2024). Theoretical Foundations of Literary Onomastics. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.013.41> [in Ukrainian].
- Fischer-Lichte, E. (2024). Estetica de lo performativo. Retrieved from https://eva.fhce.udelar.edu.uy/pluginfile.php/163491/mod_resource/content/1/Estetica%20de%20lo%20performativo.pdf
- Vermeulen, T., & van den Akker, R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2, 1–14.
- The Journal of Literary Onomastics. (2024.). Retrieved from <https://soar.suny.edu/handle/20.500.12648/1972>

АНОТАЦІЯ

Вступ. У статті здійснено аналіз жанрових особливостей онімного письма постмодернізму. Монодрама як форма театрального мистецтва фокусується на одному персонажі, що дозволяє глибше досліджувати психологічні та екзистенційні аспекти героя і порушувати важливі теми самоідентифікації людини у технізованому суспільстві. У метамодернізмі власні назви можуть не лише позначати конкретні об'єкти чи особистості, але й набувати символічного значення, розкриваючи глибокі смисли.

Мета дослідження полягає у висвітленні особливостей онімного письма літературних творів метамодернізму як нової парадигми сучасних літературних практик на прикладі аналізу жанрового ономастикону монодрами-антиутопії Олександра Ірванця «Recording».

Об'єкт дослідження. Ономастикон монодрами-антиутопії Олександра Ірванця «Recording» у контексті метамодернізму.

Методи дослідження. Застосовано метод критичного аналізу, системний, структурний і формальний методи, а також метод систематизації та узагальнення, що сприяли науковому обґрунтуванню характерних особливостей онімних практик у парадигмі метамодернізму та усвідомленню їх нової естетики. За допомогою описового методу схарактеризовано особливості вживання онімів в системі власних назв літератури метамодерного світу.

Результати дослідження. Висвітлено своєрідність взаємодії онімів та безонімних номінацій у художньому тексті як засобу створення метамодерного світу. Продемонстровано роль онімно-номінаційного кола, яке оточує персонаж монодрами, у розкритті авторського задуму. Здійснено аналіз онімної творчості Олександра Ірванця у контексті естетики метамодернізму, яка передбачає семантичну гру, коли звичні речі можуть набувати нових значень. В онімній практиці це відбувається шляхом онімізації і трансонімізації. Зазначено, що в онімному письмі метамодернізму закладено потужний сугестивний ресурс. Доведено, що через онімну практику монодрама «Recording» відбиває проблеми сучасного інформаційного суспільства, де відчуження й ізоляція стають викликами для людини.

Висновки. Власні назви в монодрамі служать інструментом для розкриття внутрішнього світу персонажа, його ідентичності, пам'яті та соціальних рефлексій. Оскільки в монодрамі лише один персонаж, власні назви сприяють розкриттю психологічного стану героя, його ставлення до соціуму та світу. У метамодерністському контексті власні назви поєднують в собі модерністську серйозність та постмодерністську іронію. Вони можуть бути об'єктом гри, що підкреслює їхню багатозначність та складність, і стають символами соціальних, політичних або ідеологічних процесів.

Ключові слова: онімна практика, монодрама, онімна та безонімна номінація, онімізація, трансонімізація, метамодерністський контекст.

Інформація про автора:

Галина ЛУКАШ

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса м. Вінниця, Україна; e-mail:
g.lukash@donnu.edu.ua; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9777-7718>

Note on Contributor:

Halyna LUKASH

Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Management Information Systems
Vasyl Stus' Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine; e-mail: g.lukash@donnu.edu.ua;
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9777-7718>